

sernas beskrivningar och analyser av de processer som format stadsomvandlingarna. Ett slående exempel är hans diskussion av begreppet allmänningar i det femte kapitlet (s. 184–185), som uteslutande grundar sig på vänsterradikalerna Michael Hardts och Antonio Negris omdebatterade bok *Imperiet*. Längre fram i redogörelsen visar det sig att deltagarna i globaliseringsrörelsen haft just Hardt och Negris bok som en viktig inspirationskälla (s. 200). I stället för att problematisera globaliseringsrörelsens syn på allmänningarna gör Stahre deras tolkning till sin. Hur andra aktörer, t.ex. företrädare för den ekonomiska och politiska makten, uppfattade allmänningsbegreppet får läsaren inte reda på. Inte heller redovisas hur Hardts och Negris allmänningsbegrepp förhåller sig till Garrett Hardins och Elinor Ostroms syn på saken.

Boken lider av en del onödiga upprepningar av resonemang (t.ex. på sidorna 59–67, 86 och 137). Kapitel fyra är därtill en ren sammanfattning av Stahres tidigare böcker och hade kunnat utgå. Akribin lämnar en del i övrigt att önska. Stahre för ingen diskussion om källmaterialet. Det framgår inte när intervjuerna gjorts, om de spelats in eller om avskrifter eller inspelningar finns i författarens ägo. Ibland hänvisas till intervjuerna i löptexten, ibland inte. Likaså händer det att långa blockcitater från dagstidningar, flygblad eller liknande källor saknar referens. Beträffande användningen av internet som källa har Stahre inte angivit när webbplatsen eller webbsidan i fråga konsulterades. Att ange när informationen hämtades är inte oviktigt eftersom källmaterial av detta slag saknar den tryckta källans beständighet. Det finns inte heller någon förteckning över källmaterial i boken, däremot över refererad litteratur. För överskådligheten hade det också varit värdefullt med ett sakregister, inte minst med tanke på den stora mängden organisationer och namn som presenteras i boken.

Avslutningsvis ska det understrykas att även om Stahres bok *Den globala staden* är vidhäftad en del problem främst rörande disposition, teoribehandling och akribi, så är den också en angelägen och läsvärd redogörelse av en inte tidigare uppmärksammas del av Stockholms samtidshistoria.

Per Lundin, Stockholm

Kartan i forskningens tjänst. Lars-Erik Edlund, Ann-Sofie Gräslund & Birgitta Svensson (red.). Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Uppsala 2008. 206 s., ill. ISBN 978-91-85352-77-7.

Vad är egentligen en karta, och på vilka olika sätt kan kartor idag användas i den kulturhistoriska forskningen? Kartans användbarhet som förmedlare av kunskap är en fråga som under lång tid och med skiftande intensitet diskuterats i olika vetenskapliga sammanhang. Inom exempelvis kulturgeografi och landskapsplanering är kartan ett arbetsredskap av central och sällan ifrågasatt betydelse, medan etnologer under decennier distanserat sig från de kartografiska metoder som tidigare användes inom ämnet.

I boken *Kartan i forskningens tjänst* får vi ta del av texter baserade på föredrag från ett symposium med samma titel, som hölls i Uppsala hösten 2006. Utifrån olika humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv presenteras här en rad exempel på hur kartor kan användas som analysredskap, källmaterial och förmedlingsform. Genom att samla skilda infallsvinklar och användningsområden inbjuder boken till en förutsättningslös diskussion om vilka möjligheter kartan idag kan erbjuda.

Symposiet i Uppsala hölls i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens regi. För arrangemanget ansvarade Lars-Erik Edlund, Ann-Sofie Gräslund och Birgitta Svensson, och denna trio har också fungerat som redaktörer för boken. De 13 artiklarna utgör merparten av de föredrag som presenterades under de tre symposiedagarna. Boken är rikt illustrerad, inte minst med många olika typer av kartor, och kartmaterialet speglar i sig den mångfald av perspektiv och användningsområden för kartan som volymen omfattar.

Som exempel på bokens spännvidd kan nämnas Göran Bäärnhielms fascinerande exposé över fantasikartor genom historien och Carola Wingrens intressanta diskussion av hur landskapsarkitekters kartografiska representationer av en planerad framtida utveckling bidrar till att faktiskt generera nya verkligheter. Else-Marie Karlsson Strese beskriver i sin artikel hur lantmäterikartor från 1600-talet visat vägen till ännu levande plantor av förvildad humle, medan Lennart Elmevik presenterar den kartläggning av europeisk dialektgeografi som genomförs i projektet Atlas Linguarum Europae.

Mentala kartor står i fokus i Lars-Erik Edlunds artikel; från morfars representation av sin ångermanländska

hembygd via skillnader i hur olika etniska grupper skildrar en amerikansk storstad, till medeltidens sätt att med kartor fulla med bilder och andra symboler porträttera världen. En viktig iakttagelse är här att även kartans tomrum och ”tystnader”, det som medvetet utelämnas av kartritaren, kan vara nog så informativt som det som faktiskt återges.

Staffan Helmfrid diskuterar i sin artikel kartografins roll inom geografifämnet, och Clas Tollin, Olof Karsvall och Mats Höglund följer upp detta genom att inledningsvis i sin artikel om äldre geometriska kartor slå fast att ”kartor är överlägsna alla andra sätt för att redovisa och analysera rumsliga geografiska sammanhang”. En mer kritisk ansats till kartan som geografiskt källmaterial presenterar Elisabeth Gräslund Berg som utifrån ett genusperspektiv diskuterar vilka människor och aktiviteter som blir synliga, och vilka som inte så tydligt framträder, i de äldre lantmäterikartorna. Ett kritiskt perspektiv på kartans sätt att representera verkligheten återfinns också hos Tomas Germundsson, som i en diskussion baserad på såväl lantmäteriakter från 1700-talet som planeringskartor från 2000-talet särskilt framhåller kartans maktperspektiv.

Två av artiklarna diskuterar kartans roll i arkeologisk forskning: Anne-Sofie Gräslund gör en översikt över kartors olika användningsområden inom arkeologin medan Daniel Löwenborg utifrån sin forskning om Västmanlands järnålder diskuterar vilka nya möjligheter som den tekniska utvecklingen av GIS (geografiska informationssystem) erbjuder. Av båda artiklarna framgår att kartor av olika slag spelar en mycket viktig roll i den nutida arkeologin.

Inom etnologin har kartan under senare tid haft en mer undanskymd roll. Nils-Arvid Bringéus blickar i sin artikel tillbaka på ett antal etnologers omfattande arbete från 1930-talet och framåt med *Atlas över svensk folk-kultur*, men berör också den utveckling som följde under andra hälften av 1900-talet, då etnologin tydligt tog avstånd från den tidigare så etablerade kartanvändningen. ”Kritiken riktades visserligen inte mot kartorna per se utan främst mot diffusionsforskningen som byggde på kartering”, konstaterar Bringéus. Även Birgitta Svensson blickar tillbaka, och riktar uppmärksamheten mot en avhandling som fick stort inflytande inom etnologin, nämligen Börje Hanssens *Österlen* från 1952, och diskuterar här särskilt Hanssens sätt att presentera sina resultat i form av kartor.

En förnyad diskussion om kartans användbarhet utgör onekligen en särskild utmaning inom etnologin.

Bringéus påpekar att han inte kan skönja någon renässans för kartorna i svensk etnologi. Svensson framhåller att Hanssens analysmetoder än idag har aktualitet, men hon ser få som följer i hans fotspår när det gäller användningen av kartor.

I andra discipliner, där kartans roll som förmedlare av kunskap är stark, och där kartor inte betraktas som något som tillhör det förflutna, framstår behovet av en kontinuerlig diskussion om kartanvändning, dess möjligheter och begränsningar, som en mer självklar angelägenhet. Ett tvärvetenskapligt utbyte av erfarenheter och tolkningar av kartornas användning och betydelse är av värde för alla som använder kartor i sin forskning, men också för alla oss som aldrig upphör att fascineras av kartor. Volymen *Kartan i forskningens tjänst* har sin främsta styrka i att den ger plats för ett tvärvetenskapligt kunskapsutbyte, med användningen av kartor som gemensamt prisma.

Katarina Saltzman, Göteborg

Inger Larsson: *Millefolium, rölika och näsegräs: medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition*. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm 2009. 256 s., ill. ISBN 978-91-85205-83-7.

Hösten 2010 deltog jag i en exkursion till Alvastra kloster, där vi skulle fånga rudor för DNA-analyser, som en del av ett pågående etnobiologiskt och kulturzoologiskt forskningsprojekt. Även kulturhistorisk forskning måste uppdatera sina metoder. Det finns tre vattensamlingar vid ruinerna, kanske de samma som omtalas som odlingsdammar för fisk i källor från 1500-talet (*Ruuddamm* nämns vid Alvastra 1548) och vilka dessutom är markerade på en karta över Alvastra kloster från 1639. I bästa fall är de rudor som alljämt finns i dessa dammar en reliktpopulation från katolsk tid då rudodling förekom vid vissa kloster men också vid större gårdar i södra och mellersta Sverige. Runt dammarna i Alvastra växte ymnigt med ståtliga exemplar av pestskräp (*Petasites hybridus*), en art som i det allmänna medvetandet kanske mer än någon annan växt förknippats med monastisk medicinalväxtodling i Sverige. En kollega noterade genast att ”det måste vara en klosterväxt” som odlades som medicin mot pesten. Det finns dock inga skriftliga belägg för att den verkligen skulle ha införts till Sverige av munkar under medeltiden, än mindre att den skulle ha ordinerats som pestmedicin, en uppgift